

УДК 811.112.2'373.7

В. В. Красавіна, Л. В. Зіневич

**Функціонування фразеологізмів
у сучасному суспільно-політичному дискурсі
(на матеріалі електронних засобів масової інформації)**

У статті досліджено фразеологічні одиниці (далі – ФО) сучасного суспільно-політичного дискурсу з погляду структурно-семантичного, функціонально-стилістичного та комунікативно-прагматичного аспектів, простежено характерні тенденції утворення нових фразеологізмів.

Ключові слова: мова ЗМІ, фразеологічна одиниця, фразеологічна трансформація, фразеологічна інновація, функції фразеологічних одиниць.

В статье исследованы фразеологические единицы современного общественно-политического дискурса с точки зрения структурно-семантического, функционально-стилистического и коммуникативно-прагматического аспектов, прослежены характерные тенденции образования новых фразеологизмов.

Ключевые слова: язык СМИ, фразеологическая единица, фразеологическая трансформация, фразеологическая инновация, функции фразеологических единиц.

In the article below there have been researched phraseological units (hereinafter FU) of the contemporary socio-political discourse in terms of functional and stylistic, structural-semantic and communicative-pragmatic aspects. FU have been classified according to different classifications and used stylistic techniques. There have been analyzed the individually-content transformation of FU. The characteristic tendencies of phraseological innovation formation has also been traced.

Key words: media language, phraseological unit, phraseological transformation, phraseological innovation.

Суспільно-політичні події, що відбуваються останнім часом у державі, Революція Гідності, воєнні дії на Сході країни, входження України до європейського співтовариства, декомунізація та інше знаходять широке відображення в мові. Особливою активністю в процесі творення "нової мови" відзначаються електронні ЗМІ, оскільки вони найоперативніше реагують на суспільно-політичні зрушення: з'являються численні новотвори, спостерігаються семан-

тичні зміни в лексиці, одні слова і словосполучення виходять з активного вжитку, інші, навпаки, – активізуються тощо.

Із появою нових технічних можливостей чимало друкованих ЗМІ, частково телебачення, радіо, перейшли в електронний формат, з'явилися інформаційні, новинні інтернет-ресурси, соціальні мережі, де і ми безпосередньо долучені до творення суспільно-політичного дискурсу, що відбувається онлайн: будь-який яскравий пост, фраза багаторазово повторюються, стають популярними уже без згадки про автора. Так народжується чимало слів і виразів, напр.: укропи, Кіборги (неосемантизм із значенням "захисники донецького аеропорту"), Небесна сотня тощо. Таким чином, завдяки електронним мас-медіа, які є найбільш доступними, швидкісними, охоплюють найбільшу аудиторію, оказіональні словотвори набувають загально-го визнання і поширення, а деякі вирази стають афористичними, нові словосполучення фразеологізуються.

Сучасний суспільно-політичний дискурс виконує не лише інформативну функцію, а характеризується ще й прагматичним потенціалом (в умовах конкуренції, боротьби за читача). ЗМІ повинні привертати увагу потенційних споживачів інформації до повідомлення, викликати певну реакцію на відображену дійсність. Інтенсифікаторами такого цілеспрямованого впливу на адресата є фразеологічні одиниці, в яких зображувально-характерологічна, оцінна, емоційно-експресивна функції виступають на перший план.

Суспільно-політичний дискурс в українському мовознавстві вивчали О. Бакун, Х. Дацишин, Ю. Кліпатська, С. Онуфрив, Ю. Філатенко, А. Чудінов та ін. Дослідженню проблеми функціонування фразеологізмів присвячено чимало наукових праць вітчизняних і зарубіжних мовознавців: В. Виноградова, Л. Булаховського, Б. Ларіна, Л. Скрипник, Г. Їжакевич, І. Гнатюк, А. Коваль, Л. Авксентьева, М. Алефіренко, Н. Кірілкової, Ж. Колоїз, В. Ужченка, Д. Ужченка, О. Назаренко, О. Селіванової та ін.

Фразеологічні одиниці у мові преси досліджували О. Пономарів, А. Мамалига, О. Сербенська, О. Стишов та ін. На сучасному етапі зріс інтерес науковців до аналізу фразеологічних трансформацій у мові ЗМІ, зокрема, це праці С. Коновець, Т. Свердан, С. Пташник, Н. Скиби тощо.

Багатоаспектність вивчення проблеми функціонування фразеологізмів як невичерпного джерела української мови спонукає нас до студіювання даного питання.

Мета нашого дослідження – здійснити структурно-семантичний, функціонально-стилістичний і текстовий аналіз ФО сучасного суспільно-політичного дискурсу на матеріалі електронних засобів масової інформації.

Як зазначає мовознавець О. Селіванова, "фразеологічні знаки вносять до комунікативного процесу цілий світ сенсів, особливу образність, виразність, експресивність, аксіологічність, що ґрунтуються на комплексі відчуттів та уявлень народу" [3, с. 12]. Семантика фразеологічних одиниць, що вживаються в сучасному суспільно-політичному дискурсі, відображає як позитивний бік суспільних зрушень, так і негативні моменти, що існують на сьогодні в суспільстві.

Безумовно, найбільш уживаними в мові ЗМІ є питома українські ФО, які відображають звичаї, традиції українського народу, особливості національної культури. Саме побут українців демонструє великий пласт фразеологізмів, якими і до сьогодні активно послуговуються мас-медіа, іноді видозмінюючи їх з метою актуалізації, пристосовуючи до сьогоднішніх суспільно-політичних умов. Наприклад: "Мимоволі напрошується думка, що ми йдемо до системи революційного правосуддя, в якому суд – п'яте колесо до воза" (<http://ua.racurs.ua/1257->); "Путін м'яко стелить: санкції з Туреччини зніматимуть поступово" (<http://news.meta.ua/archive/09.08.16/cluster:50043215>); "Нагадаємо, що йдеться про адвоката, який до пенсії працював в інспекції з особового складу УМВС в області і добряче залив за шкуру сала деяким "правоохоронцям" (<http://www.galychyna.if.ua/publication/>); "Але на практиці ця латана свитка, як завжди, застебнута не на ті ґудзики" (йдеться про Конституцію України) (<http://ua.racurs.ua/1257>); "У цій ситуації потрібна обережність і злагодженість, але не втримали шило в мішку – конфлікт вирвався в публічну площину" (<http://glavnoe.ua/news/n260235>). Такі ФО ґрунтуються на стереотипах досвіду народу, відображають його світорозуміння й передаються з покоління до покоління.

Окрім узвичаєних у народній мові, активно використовуються книжні фразеологізми, зокрема:

1) із Святого Письма: вмити руки, притча во язицех, Содом і Гоморра, цап-відбувайло тощо. Пор.: "Але дарма, вмити руки як вищезгаданому префекту, чи-то прокуратору, не вдасться" (<http://ua.ra curs.ua/877->); "Притчею во язицех стала історія про те, як Кожем'яко "збили" з виборчого списку за "темну пляму в біографії" (<http://tsn.ua/politika/>); "Про це, можливості депутатів, перед якими важко встояти, та про Содом і Гоморру всередині

українського парламенту в інтерв'ю FaceNews розповіла Анна Бикова" (<http://www.facenews.ua/articles/2016/304129/>); "Геращенко став цапом-відбувайлом у війні спецслужб РФ і Заходу" ([http://znaj.ua/news/politics/44485/-](http://znaj.ua/news/politics/44485/));

2) античного походження: розрубати гордіїв вузол, скриня Пандори, жереб кинуту, Рубікон перейдено, колос на глиняних ногах, біла ворона; нетранслітеровані вислови на зразок *modus vivendi* тощо. Пор.: "Президент розрубав гордіїв вузол парламентсько-урядової кризи" (<http://olegleusenko.livejournal.com/3858715.html>); "Скриню Пандори відчинив, звичайно ж, Путін" (<http://nv.ua/ukr/recommends/-201853.html>); "Жереб кинуту, Рубікон перейдено: Порошенко таки змусить Яценюка піти у відставку" (<http://www.facenews.ua/articles/2016/304129/>); "Влада Януковича була колосом на глиняних ногах" (<http://ua.racurs.ua/1263->); "Кожна розумна людина тут сприймалась, як біла ворона, і одразу викидалась" (http://ukrreal.info/ua/politika/898_20-); "Віра в ефективність дотеперішнього *modus vivendi* занепадає, а формула нової віри ще не визріла" (<http://nv.ua/ukr/recommends/201853.html>);

3) літературного походження, наприклад: "бути чи не бути" (В. Шекспір), "а віз і нині там" (І. Крилов) та ін. Наприклад, "Україна: бути чи не бути – ось у чому питання" (<http://universum.lviv.ua/previous-site/journal/2010/1/ksenzh1.htm>); "Бути чи не бути: стала відома доля студентських стипендій" (<http://24tv.ua/>); "Безвіз – бути чи не бути? Ось у чому питання" (<http://glavcom.ua/press/371146.html>). Активному вживанню вислову сприяє симетрична організація ФО, оскільки допомагає варіювати другу частину. Зазначимо, що такі, освячені літературною традицією, крилаті вирази найчастіше виносяться в заголовок.

Найчастотнішими із міжкультурних фразеологізмів є запозичені із західноєвропейських мов – німецької (між молотом і ковадлом, грати першу скрипку), англійської (за круглим столом), французької (місце під сонцем, гарматне м'ясо, на війні як на війні) тощо. Пор.: "Політолог: у "Батьківщині" хочуть завжди грати першу скрипку" (<http://newsradio.com.ua/archives/20151111/1284372.html>); "В Ужгороді за "круглим столом" дискутуватимуть про чверть століття української незалежності" (<http://zakarpattya.net.ua/News/159706->); "Україна 2020: чи знайдеться місце під сонцем?" (<http://www.uipp.org.ua/multimedia/>); "Гарматне м'ясо. Бойовики виставляють на передову "молоде поповнення" (<http://tsn.ua/ato/738035.html>); "На війні як на війні, або чому була необхідна амністія: "Бійці підривали себе

гранатою із іменем "Айдару" на вустах! Але і злочини були", – офіцер добробату" (<http://www.lifeinvest.com.ua/>). Активізацію останніх спричинила воєнна агресія Росії проти України.

Характерною рисою мас-медійних текстів є перенесення фразеологізмів з однієї концептосфери до іншої, на основі метафоризації або метонімізації, наприклад:

1) зі спортивної сфери, пор.: "Як політика Кремля відправила економіку Росії в глибокий нокаут" (<https://focus.ua/world/344655/>); "Адже Путін "перекинув шахову дошку" не знічев'я, а в момент гострої загрози для нього, коли український Майдан здобув перемогу" (<http://nv.ua/ukr/recommends/>); "Так, розіграти прем'єрський гамбіт не вдалося" (<http://tyzhden.ua/Politics/154093>); "Вимагати відставки прем'єра без жертв зі свого боку в президента не вийшло б, тому він наважився віддати свого ферзя" (<http://obozrevatel.com/blogs/17258->); "Регіональний шах і коаліційний мат: як місцеві вибори впливають на перспективи дострокових виборів" (<http://politeka.net/102539>); "Глава нашої держави та дипломатія створили ще одну патову ситуацію для себе й України: мінські домовленості однаковою мірою неможливо виконати та неможливо не виконати" (<http://tyzhden.ua/Politics/155272>);

2) із військової термінології, пор.: "Її дипломатія "вступає в бій" тоді, коли військовий компонент забезпечує для цього найвигідніші умови" (<http://tyzhden.ua/Politics/155272>); "Поведінка Яценюка ще раз доводить, що політики із старої обойми не можуть мислити і діяти демократично" (<http://obozrevatel.com/blogs/96534->); "Багато списів було зламано через одне єдине речення, що з'явилося в Прикінцевих та перехідних положеннях" (<http://ua.racurs.ua/877>); "Медведєв виправдав покладені на нього надії й знову налякав стару Європу відновленням холодної війни, а заодно – можливою фазою гарячої війни в Сирії" (<http://espresso.tv/article/2016/02/15/t>);

3) із наукової галузі, пор.: "Економічно, Україна знаходиться "на штучному диханні" іноземних кредитів" (<http://obozrevatel.com/blogs/92807-.htm>); "Проте, у кожній системі є "критичний поріг" і схоже, що команда Порошенка його переступила" (<http://www.dw.com/uk/a-19036775>); "Біда лише в тому, що в нинішньому глобалізованому світі кожний різкий крен у бік від принципу "доданої вартості" до принципу "нульової суми" загрожує війною всіх проти всіх, тобто врешті-решт – черговою світовою війною" (<http://nv.ua/ukr/recommends/-201853.html>); "Квадратне рівняння для гібридної влади" (<http://ua.racurs.ua/1263->);

4) із гральної сфери (картярської, театральної), пор.: "Але коли на кону гроші Заходу і прийдешня приватизація, шансів зайняти своє місце під сонцем у цього угруповання небагато" (<http://glavnoe.ua/news/n260252->); "Чи стане Наливайченко козирем у колоді Тимошенко?" (<http://www.radiosvoboda.org/a/27554003.html>); "Вважалось, що в президентській колоді був ще один кандидат – Саакашвілі" (<http://antikor.com.ua/articles/87739>); "Маски зірвано. Не можна сідати за один стіл з шулерами (влада, уряд). Бенкет під час чуми поєднаний з театром абсурду закінчиться" (<http://ukrreal.info/ua/politika/90633->).

Вживаючи відповідний фразеологізм, автор певним чином оцінює зображувану дійсність. Наприклад: "Так низько влада ще не падала!" (<http://ua.racurs.ua/1263>); "Зміни до Конституції – фільчина грамота" (<http://ua.racurs.ua/877->); "Березовець: Фатальна помилка Юлії Тимошенко, яка буде коштувати їй кар'єри" (<http://politic.kiev.ua/politika/13823.html>); "На жаль, поки що для більшості українців згадані геополітичні лещата – це безвихідь, черговий історичний фатум, це кара Бога, що періодично нависає над нашим нещасним народом" (<http://nv.ua/ukr/recommends/201853.html>); "Зовні це дивне голосування може здатися перемогою Петра Порошенка, але пірровою перемогою, можливо, зруйнує правлячу коаліцію і підштовхне Україну до дострокових виборів", – інформує eizvestia.com; "Проте владі "вдалося" поставити країну на край прірви – чергової буремної політичної кризи" (<http://tyzhden.ua/Politics/155917>).

Моніторинг електронних медіа-текстів засвідчує високу частотність вживання ФО у заголовках. Оскільки фразеологізми образні, емоційно-оцінні, у них сконденсована думка, передані істотні елементи інформації, наявної в тексті, тому й привертають увагу читачів. Особливою виразністю, експресивністю, оригінальністю відзначаються індивідуально-авторські фрази. Інтригуючи назвою, відвідувача сайту ніби ловлять на гачок, змушують прочитати матеріал. Саме заголовки залишаються основним джерелом інформації для читачів, які проглядають головну сторінку сайту. За даними дослідників, 60–80 % користувачів узагалі не читають тексту новин чи статей, а отримують необхідну інформацію лише із заголовків сайту [1, с. 13]. Пор.: "Судний вівторок для Кабміну Яценюка"; "Зміни до Конституції – фільчина грамота"; "Хід конем прокурора Назара Холодницького"; "Ще один глухий кут судової реформи"; "Рибчинський: "Донбас – блудний син України" та ін.

ЗМІ постійно в пошуку нових засобів експресивного мовлення, бо від мови, стилю залежить популярність сайту, видання. Одним із таких засобів є трансформація ФО, яка набула значного поширення в медійних текстах. Зміна складу фразеологізму дає можливість відновити стерту образність, осучаснивши його, тісніше пов'язати з текстом, надати додаткової виразності, емоційно-експресивного забарвлення. При індивідуально-авторських видозмінах ФО перетворення можуть відбуватися як в семантиці, так і структурі словосполучень. Найбільш вживані прийоми – це розширення або скорочення компонентного складу, лексична заміна елементів ФО, поєднання в одній фраземі частин кількох фразеологізмів тощо.

Найчастіше для уточнення й конкретизації ситуації автори розширюють компонентний склад. Наприклад: "Російський молот та європейське ковадло. Україна ж у цьому протистоянні опиняється між військово-імперським молотом Кремля і оборонним ковадлом Брюсселя й Вашингтона" (<http://www.radiosvoboda.org/content/article/27564098.html>); "Цей клінічний діалог потребує деякого юридичного пояснення, коли за першою заявою має відкриватися кримінальне провадження, захлесне дев'ятим макулатурним валом всі слідчі органи" (<http://ua.racurs.ua/1209>); "Шістнадцяте лютого нинішнього року сприймається суспільством і політикумом, як своєрідний Рубікон" (<http://obozrevatel.com/blogs/63209.htm>); "Мінський глухий кут. Де вихід?" (<http://www.radiosvoboda.org/a/27745605.html>). Таким чином, додаючи лексеми-субститути, автори роблять фразеологічні одиниці подвійно виразними, більш помітними, конкретними.

З метою актуалізації ФО використовують лексичну трансформацію – заміна одного з компонентів. Наприклад: "Судний вівторок для Кабміну Яценюка: хто голосуватиме за відставку уряду" (<http://tsn.ua/politika/>) (пор.: бібл. – судний день); "Затока розбрату. Як Росія "охороняє" українські родовища газу" (йдеться про Каркінітську затоку) (<http://www.radiosvoboda.org/a/27977911.html>); (пор.: Гомер "Іліада" – яблуко розбрату); "Чи є нагальна необхідність займатися тотальними перейменуваннями областей, органів влади, переписуванням з пустого в порожнє?" (<http://ua.racurs.ua/877>) (пор.: переливати з пустого [та] в порожнє); "І раді б об'єднатися, та законодавчі "гріхи" не пускають" (<http://chask.net/?p=49747>) (пор.: рада б душа в рай, та гріхи не пускають); "За великим рахунком, переконані газетярі, ділять не крісла в уряді, а тушу напівмертвого слона, якого продають західним партнерам" (пор.: ділити шкуру невбитого ведмеда). В останньому фразеологізмі помітна смислова

й експресивна перебудова, автор, увиразнюючи, створює іронічний ефект.

Мастисті журналісти, публіцисти, політологи вдаються до контамінації ФО – поєднання в новому виразі частин двох фразеологізмів, що стикаються в асоціативному або синтагматичному ряду, створюючи смислову компресію, зумовлюють утворення нової фрази. Наприклад: "А поки почали б виявляти гріхи та пальці на вкраденому, в українських традиціях національних злодіїв, давно наживав би п'ятами" (<http://nv.ua/ukr/recommends/201853.html>) (пор.: усталені ФО набратися гріха + пальці знати); "Старий битий вовк Володимир Литвин, який не один пуд солі з'їв на вітчизняній політичній кухні, мабуть, інтуїтивно відчуваючи якусь підлість, завбачливо запропонував, перш ніж ставити на голосування таке важливе рішення, дізнатися, чи не забракне раптом у залі голосів" (<http://tyzhden.ua/Politics/158776>) (пор.: старий вовк +битий вовк); "Я переконаний, що заява прозвучала лише для того, щоб перекласти вину зі своєї голови на умовну "невістку" – ПРООН та ТОВ "Міранда" (<http://www.eurointegration.com.ua/experts/2016/08/17/7053506/>) (пор.: перекладати із хворої голови на здорову + хто винен? – Невістка!) тощо.

Рідше натрапляємо на скорочення компонентного складу. Наприклад: "Проте, якби й було таке бажання, "гріхи" не пускають – йдеться все ж таки про Основний Закон: зміст поправок обов'язково треба надсилати на погодження в Конституційний суд, тому без варіантів рано чи пізно Петру Порошенку довелось б ошчасливити суспільство своїм конституційним твором" (<http://kievlast.com.ua/mind.html>) (пор.: рада б душа в рай, та гріхи не пускають); "Захід також, либонь, не розбереться, де хвіст, а де грива... Олександр Горобець" (<http://blog.liga.net/user/ogorobets/article>) (пор.: пожалів вовк кобилу: залишив хвіст та гриву).

Посилюючи експресивне забарвлення тексту, ЗМІ використовують фразеологічну паронімазію, коли поряд стоять кілька співзвучних, але не однакових за значенням слів, наприклад: "Пишному куму пишні проводи" (Андрій Пишний – кум А. Яценюка) (<http://infokava.com/lang-uk/36704-.html>). Тут відображено схильність українського народу до жартів і каламбурів, словесної гри. "А візи й далі там: нові блоки й старі виклики" (<http://www.hromadske.tv/world/>); "Провокації у матчах "Динамо" з "Шахтарем". Бити чи не бити?" (<http://prosport.tsn.ua/>) тощо.

Щоб привернути увагу, досягти значної емоційної сили й стилістичного ефекту, застосовують засіб градації, використовуючи фразеологічні синоніми, як наприклад: "І хоч би хто наважився йому натякнути. Що на дзеркало, мовляв, зась... за що боролися, на те і... Що, мовляв, бачили очі... Що стявши голову... Лише б за справу і так, щоб зачепило" (<http://glavnoe.ua/articles/a10631>); "На жаль, поки що для більшості українців згадані геополітичні лещата – це безвихідь, черговий історичний фатум, це кара Божа, що періодично нависає над нашим нещасним народом"; "Жереб кинуто, Рубікон перейдено: Порошенко таки змусить Яценюка піти у відставку" (<http://ukreal.info/ua/politika/89032-zmi>). Один синонім підсилює інший, створюючи ефект рішучості, безповоротності, неповернення ситуації.

На сучасному етапі великою мірою саме позамовні чинники (соціально-політичні, фінансово-економічні та ін.) зумовили появу неофразеологізмів, які поповнили словниковий склад ЗМІ. В основі фразеологізації лежить переосмислення вільного словосполучення, яке набуває стійкості, відтворюваності в результаті повторюваності. Часто нові сталі сполуки виникають у результаті фразеологізації перифраз. Як зазначає дослідниця Л. Завгородня, "завдяки частоті й регулярності вживання перифрази з часом набувають рис, властивих фразеологізмам: відтворюваність, стійкість у складі й структурі, фіксоване положення компонентів" [2, с. 75].

Останнім часом виникли такі фразеологічні інновації: "русская весна", зелені чоловічки, Іловайський котел, мінські переговори, нормандський формат, чорна бухгалтерія, офшорний скандал, панамський архів; "герої не вмирають" тощо. Пор.: "Кінець "русской весны": Діячі, які кричали "Путін, введи війська!" більше не потрібні" (<http://socportal.info/2016/07/29/html>); "Хармс: Жодних виборів із "зеленими чоловічками" і найманцями з Чечні" (<http://fakty.ictv.ua/ua/ukraine/20160920>); "Іловайський котел": Луценко назвав причини і винуватців трагедії" (7dniv.info); "Представник Києва в мінських переговорах назвала можливу причину розпаду України" (<http://replyua.net/news/38441-.html>); "Показово, що Україна, на відміну від РФ, не входить у країни "великої двадцятки", а тому спроби Путіна переглянути "нормандський формат" з іншими впливовими світовими лідерами дуже нагадували закулісні переговори" (<http://ru.slovoidilo.ua/2016/09/09/ukolodka/>); "Антикорупційне бюро отримало всю "чорну бухгалтерію" Партії регіонів" (<http://glavcom.ua/news/>); "Данія заплатила 810 тисяч євро за "панамський архів" (<https://www.facenews.ua/news/2016/335874/>); "Знайшлися у "панамських документах"

відомості і про опального українського олігарха Дмитра Фірташа" (<http://www.pravda.com.ua/articles/2016/05/10/7108020/>); "Хто з українців засвітився у офшорному скандалі" (<http://www.pravda.com.ua/articles/2016/05/10/7108020/>); "Москаль обіцяє розкрити "чорні схеми" лігоспів" <http://telegraf.com.ua/ukraina/obshhestvo/2783449-.html>) та ін.

Отже, можна констатувати, що ФО виявляють високу активність у сучасному суспільно-політичному дискурсі. У мові електронних засобів масової інформації спостерігаємо функціонування загально-мовних, трансформованих та неологічних фразеологізмів, які виконують вагомі стилістичні функції: оцінну, емоційно-експресивну, створення смислової багатозначності, заголовну тощо. Апелюючи не стільки до раціонального, логічного, як до емоційно-образного мислення адресата, його культурного досвіду, ФО певним чином сприяють формуванню політичної свідомості суб'єктів, їх моральних і культурних цінностей. Фразеологічні інновації відображають сучасні суспільно-політичні процеси, що відбуваються в державі і за кордоном, водночас виступають маркерами мовних засобів публіцистики конкретної історичної доби.

Література

1. Амзин А. Новостная Интернет-журналистика : сетевой учеб. [Електронний ресурс] / А. Амзин. – Режим доступу: <http://pr.marketologi.ru/PR-committee/Library/Journal.pdf>. – Назва з екрана.
2. Завгородня Л. В. Перифрази як засіб стереотипізації соціальної інформації / Л. В. Завгородня // Наук. зап. Ін-ту журналістики. – К. : Ін-т журналістики, 2002. Т. 7. – 2002. – С. 75–78.
3. Селіванова О. Нариси з української фразеології (психокогнітивний та етнокультурний аспекти) / О. Селіванова. – К. ; Черкаси : Брама, 2004. – 276 с.